

Smittede nazismen? også os børn?

Sygekasselægen – Hurtigkarl

En forårsdag er jeg som straf lagt i seng, min søster lå i en anden seng, jamrede og peb. Mor var tindrende gal. Når hun var inde for at tørre søsters feberhede pande og give hende lidt væske, fik jeg nogle absolut dræbende blikke. Pludselig rives hoveddøren op og ind stormer en stor mand. Han rækker mor lægetasken, og i samme bevægelse står han i køkkenet og vasker hænder.

Mor rækker ham ærbødigt husets bedste håndklæde og en ske. I samme sekund kaster han sig over mig og nærmest råber:

«Sig *ÅÅHHHHH*»; stikker skeen så dybt ned i halsen, at jeg er ved at brække mig.

«*Det er ikke ham. Den laban dér fejler ikke noget, udover at han altid laver ballade,*» udbryder mor. Doktormanden kunne ikke sige noget som helst om, hvad ungen fejlede og var ude af døren, før Fanden kunne få sko på.

De første skridt i en baggård mellem lokummer, rotter og skraldebøtter, men med en stolt mor.

Det hændte flere gange, at spædbørn i deres barnevogne blev skambidt af rotter..

Læg mærke til den drabelige bevæbning. Der blev udkæmpet drabelige kampe mellem gårdene.

Det var nu mest skrål og skrig med få skrammer.

Men et godt udtryk for den tids militarisme og krigsliderlighed.

Natlægen kommer

Ud på natten turde mine forældre ikke vente længere, der måtte gøres noget. I mørket, kunne jeg høre dem hviskende drøfte, om de skulle køre ungen på hospitalet i barnevognen, det kostede ikke noget; men at tilkalde en natlæge var vist frygteligt dyrt.

Natlægen kom, det var en noget anden oplevelse, stille og roligt undersøgte han barnet, medens han samtidig udspurgte mor om alskens ting, feber osv. Han konstaterede en mellemørebetændelse og ordinerede varme omslag, gav sig tid til at hjælpe mor med de første omslag og sagde:

«Jeg kommer igen om et par timer.»

«Det har vi ikke råd til,» sagde mor.

«Det koster ikke noget. Jeg gør det på denne måde, for det er bedst, hvis det overhovedet er muligt at undgå at punktere hendes ører.» Lægen var en ung, russisk jøde, han blev hele familiens læge også vor, efter at vi var blevet gift; lige indtil vi flyttede på landet i 1960. Under jødeforfølgelserne havde han og hans familie gemt sig for tyskerne, men far fandt dem alligevel og hjalp dem til Sverige fra Syrefabrikkens bro i Kastrup med kommunistpartiets særlige rute.

Lægen var meget taknemmelig overfor min familie, og prøvede på alle måder at gøre gengæld. Selv mange år efter krigen, smed han, hvad han havde i hænderne, og kom næsten øjeblikkeligt, når vi ringede.

Boldspil og leg i gården forbudt

Jeg ligger i sengen, syg med meget høj feber, sandsynligvis halsbetændelse.

Det banker på køkkendøren.

Højt, tydeligt, ingen tvivl, en mand med magt. Mor lukker op.

Udenfor står værten, overbetjenten i fuld ornat, fuld politiuniform, i al sin vælde. Han buldrer løs:

«Ved De hvad, fru Johansen? Nu har Deres forvorpne laban igen smadret en rude. Det er lige meget, hvornår man kigger ned i gården, så spiller Deres knægt fodbold.»

«Igen? Mon ikke De var kommet rendende meget før, hvis han havde slået en rude ind?»

Hvor skal de ellers lege?» spurgte mor.

«De kommer til at betale den rude, og den er dyr.»

«Hvornår er ruden smadret?» «Det er næsten lige sket.»

«Ved De, hvad De er?»

«Næh!» «Kom lige med mig og kig.»

Han gik med ind og ved synet af mine feberglinsende øjne, blev selv det store kvaj, klar over, at han havde dummet sig. Men hævnens var sød, hans tilbagetog blev ynkeligt, han krøb, medens mors opsparede had og bitterhed haglede ned over ham.

„«Tror De virkelig, fordi De ejer sådan en sølle rønne som denne, hvor De lejer ud til ågerpriser og underbetaler mit arbejde, at så kan De bare forfølge ærlige folk og deres børn.»

Deres løgne og ondskabsfuldheder kan De gå i kirke med, som den skinhelige hykler De er.»

Det skramlede en del i køkkenet, pottes og pander blev hevet og banket på plads, barometeret stod på storm.

Nogen tid efter kom en engleblid mor dog ind og nødte mig med dejlig varm chokolade. Sammen nød vi sejrens triumf.

«Der fik jeg skovlen under den modbydelige lort,» sagde mor.

Far kom hjem og fik hele historien i detaljer, og det blev den absolut ikke dårligere af.

Vore lege

Vejret, årstiderne, kønsrollemønstre og en slunken pengepung satte sit præg på og dikterede legene. Kun få lege var fælles for både piger og drenge, det var lege som skjul og tagfat; en fangeleg, som vi kender den i dag. Pigerne hinkede, de små uøvede med en hoppestav som hjælp.

Sjippetovene brugtes stort set som i dag, blot blev vi små knægte kidnappet til at stå og svinge. Blev det for kedeligt for os, eller tøserne blev for overmodige, saboterede vi ved at skifte tempoet, så de næsten faldt i tovet.

Pigerne havde en mængde sanglege, de gik i ring eller dannede kæder.

Nogle af sangene husker jeg lidt af, f.eks.:

Der kom en mand fra det røde hav.

Ej sikke lej sikke latus.

Hvad vil den mand fra det røde hav!

Ej sikke lej sikke latus

Han vil fri til din yngste datter

ej sikke lej, sikke latus

En anden sang var:

Tag den ring og lad den vandre

fra den ene til de andre.

ingen er skjult under bølgerne blå.

Sig mig engang: Hvem tænker du på?

Alle sangene drejede sig om den ædle frier, åbenbart var kærlighed og giftermål det eneste, pigerne drømte om. Ellers legede de med nip-senåle, mest tror jeg, de bare byttede indbyrdes.

En fællesleg var to mand frem for en enke. For os drenge var det, når solen sidst i april kom på himlen, om at komme i de korte bukser og i vandet så hurtigt som overhovedet muligt. Man måtte vise, at man ikke stak op for bollemælk, man var jo en rask dreng.

Når en eller anden dum kone kom og sagde til en af os knægte, der havde slået sig helt ad Helvede til, så vandet sprøjtede ud af øjnene:

En «rask» dreng græder da ikke

Ja, så kunne jeg godt ønske, at jeg havde mod og mandshjerte til at sparke hende et vist sted. De voksnes kønsrollemønstre gik igen hos os.

Første maj var som regel første badedag og et mere end koldt gys, vandet var sjældent mere end 8 – 10 grader. Kugler spillede vi også med, og der var flere varianter; man kunne spille mod hinanden; her gjaldt det om at ramme modspillernes kugler, eller man kunne stable en pyramide af kugler op. Ramte de, fik de alle pyramidens kugler.

En skotøjsæske med huller i blev også brugt; over hvert hul skrev man så antallet af kugler, som man ville give som præmie, hvis de kunne få en kugle gennem hullet. Et yndet tricks var at sprede fint sand foran pyramiden eller hullerne.

Lige eller ulige gav os børn en sikker fornemmelse af talsystemets mysterier. Tidens ånd, de nazistiske raceteorier havde også sneget sig ind i vor verden, for når der blev snydt, hed det ikke længere:

«Du snyder, men du jøder, din jødesmøvs».

Hvad en jøde var, vidste vi ikke.

Tære var også yndet. I det tidlige forår sad man på de kolde fliser med fem slebne terninger i marmor, hvis man var ved muffen, ellers var det bare fem små sten. Her var mange spilvarianter, sandsynligvis op til 15 forskellige.

Land var en yndet sport på de lunere årstider. Man ridsede en firkant op på jorden med en kniv. Derefter gjaldt det om at kaste kniven, så den stod fast, væltede den, havde man tabt sin tur. Knivsbladets retning bestemte derefter, hvor stort et stykke land, man havde erobret. Når man ikke længere kunne stå på et ben i sit eget land, havde man tabt.

Karakteristisk var, at alt vort legetøj var hjemmegjort. Trillebånd var som regel et gammelt cykelhjul. Købte vi noget, var det som oftest på kludebiksen, den tids marskandiser, loppetorv eller genbrugsbutik om man vil. Vi klunsede meget, samlede gammelt jern og metal.

Husker jeg rigtigt, fik vi 7 øre for et kilo jern.

Kastanjer blev om efteråret bearbejdet til fabeldyr med afbrændte tændstikker. Fantasien manglede ikke. Om vinteren sparede man sammen til et par skøjter, 2 kr. var prisen.

Skøjterne kaldte vi for hælebrækkere, kun få af os havde læderstøvler, derfor vrikkede fattigrøvene over isen i gummistøvler eller sko, der for det meste mistede hælene. For at stive anklerne af bandt vi diskret et bind om indenfor strømperne.

Snehuler blev bygget, men da vi var durkdrevne, skete der ingen ulykker. Ved aftenstide, når det var blevet mørkt og viceværten ikke kunne se det, dyngede vi hulen til med vand, sådan at taget blev til et tykt lag is i løbet af natten. Det havde også den fordel, at viceværten ikke kunne ødelægge den, medens vi var i skole.

Aftenerne gik med at lege tampen brænder, spille dam, ludo eller kort, bedstemor med slav eller Sorte Per.

Hakkeorden; slagsmål i skolegården

I næsten hvert eneste frikvarter var der slagsmål, næsten altid mellem de store drenge, det gik aldrig op for mig, hvorfor.

Men der blev heppet, råbt, hånet; blodet flød.

Lærerne var ikke særlig ivrige efter at gribe ind, ventede ofte på, at problemerne løste sig selv. Vi små knægte blev tvunget til at gøre tjenester for de store, lystrede man ikke, vankede der. Parolen var at kunne lege uden at gøre sig bemærket. Vi får en ny dreng i klassen, Arvid. Han var åh så pæn i tøjet og så var han svensker.

Han skulle placeres i klassens hakkeorden, men slap for tiltale og de mange slagsmål hos os, for han spillede rigtig godt fodbold, og så havde han rigtige fodboldstøvler.

Men knægtene fra de andre klasser sloges med ham i hvert eneste frikvarter, og til sidst var han så gennemtævet og hans tøj så ødelagt, at vi lagde råd op.

Hvad kunne vi så gøre? Egentlig var det ret simpelt. Vi gemte ham inde på skolen, han kom slet ikke ned i skolegården i en uge, og så spredte vi alle mulige rygter.

Hans familie led af smitsomme sygdomme; blev man smittet, var en langsom død lige så sikker som amen i kirken. Han var af en meget rig officersfamilie, og en af lærerne kom hjemme hos dem.

Familien havde bedt om en liste med navne på de drenge, der havde overfaldet Arvid; de ville blive straffet, blandt andet ville de blive flyttet til en anden skole. Men bedst virkede det, når vi efter skoletid passede de værste rødder op, fik trukket dem ind i en port eller opgang

og gav dem en læsterlig omgang tæsk, med løftet om, at dette var kun en forsmag på det, der var værre.

Når vi sloges med disse store drenge, gjaldt de almindelige regler for slagsmål ikke, vi var jo bange – skræmte, så når vi gik til dem, var vi måske i første omgang kun to tre stykker, der røg på ham og klamrede os fast, så han ikke kunne slå eller sparke.

Alle kneb gjaldt, vi bed, vi rev i håret, vi stak ham i øjnene og de, der strømmede til sparkede, hvor de kunne komme til. Det var meget brugt og helt i orden at losse med fuldt drøn i nosserne.

Det var ondt, men stod vi ikke sammen og vandt, hver gang, betød det, at de store ville mishandle os år fremover. Så derfor, når ofret var mørt og bad om nåde, måtte han sværge ved Amager Fælled, at han ville holde kæft, og at han ville lade os være i fred.

Hvis ikke, så ville vi lade Arvid smitte ham, og vi ville banke nosserne op mellem ørerne på ham. Vi var jo nogle små lorte i deres øjne, så derfor var de af hensyn til deres omdømme som nogle allerhovedes karle nødt til at holde kæft med, at sådan nogle små snotnæser havde banket dem.

Arvid fik fred.

På æble og pæreskud

Hver årstid havde sine lege, beskæftigelser om man vil. Ikke af nød, men udelukkende for sportens skyld, drog vi ud i villakvartererne, stillede cyklen i hækken og kravlede op. Æbler og pærer blev stoppet ind under blusen og så af sted til en hule, hvor man gumlede tyvekosterne i sig. Som regel var æblerne så sure, at de var svære at få ned.

En gang imellem lavede vi bål og ristede dem, men jeg tror, vi mest gjorde det for hyggens skyld.

Men forbuden frugt, smager jo bedst.

Klokken fire lukkede gasværket, en halv time senere var der ikke et øje, men verdenens bedste pærer. Det var vores. Vi undersøgte stedet og planlagde togtet, det ville blive nødvendigt med små tøjsække til de mange pærer, ellers ville de blive stødte.

Det ville ikke være noget problem at komme ind, selv om plankeværket var kæmpehøjt, det var bare at kravle op på cyklerne, som vi plejede, men når vi skulle ud, var der kun et træ, der stod så tæt på, at man kunne svinge sig over på plankeværket.

Vi planker den og sidder snart jævnt fordelt i træerne, her er dejligt fredeligt, vi hyggespiser lidt i aftensolen og gi'r os rigtig god tid.

Pludselig dukker en stor modbydelig, bidsk schæferhund op. Den springer gøende og snerrende rundt og blottes alle tænderne. Vi klamrer os fast, falder man ned til løven, er man færdig. Spørgsmålene svirrer rundt mellem os, er der ingen med den?

Løber uhyret bare rundt og passer på hele natten?

Kan vi risikere at skulle sidde i træerne, til det bliver morgen?

Da den første panik har lagt sig, prøver vi at finde på løsninger.

Kan vi nå fra et af pæretæerne over til plankeværket? Nej, det går ikke. Hvis nu ham, der er tættest på at komme over, gør sig klar til at spæne, samtidig med at de andre prøver at kravle lidt ned og tirre bæstet? God idé. Lille Egon var tættest på.

Som aftalt springer jeg ned og spæner for mit sølle liv. Men den er Satans hurtig, i sidste sekund springer jeg op i et træ, hører gebisset klaske sammen og mærker bæstets ånde på mit bare lår.

Forknytte var vi ikke, vi prøvede igen, men resultatet blev bare, at afstandene mellem os blev endnu mindre, så det blev endnu lettere for køteren at indhente os. Vi gav op, men der var ingen klynken.

Det vidste vi af bitter erfaring, at det hjalp ikke.

En mand dukker op, sindigt, rygende sin pibe.

«Hvad laver I her? Kom ned med jer».

Vi skæver til hinanden, starter tudekoncerten og hylér jamrende:

«Vi vidste ikke, at det var Deres pærer, vi troede, det var statens, havde vi vidst, det var Deres, havde vi aldrig kunnet finde på det.»

Vi fortsatte tuderiet, hjerteskræende.

«Kom nu ned, når jeg siger det».

«Jamen, vi tør ikke, den bider». «Nej; den gør ikke».

«Jo den gør, den er helt vild. Vil De ikke nok binde den?»?

«Okay, så holder jeg den, men jeg binder den ikke».

Jeg havde håbet på, at han havde bundet den, det kunne måske være en chance. Vi kravlede ned, vi havde ikke en chance for at smutte, han førte os ind i et skur, og dér går det pludselig op for mig, at den modbydelige børnehader havde kunnet følge hele skuespillet herfra.

«Nåh! hvad skal man så stille op med sådan en samling tyveknægte?»

Han går mod telefonen og siger:

«Det er nok bedst at ringe efter politiet».

Det var dog det værste, så hellere ende som hundefoder. Vi satte i med en hylen så højt, at hvis han fik forbindelse, ville de ikke kunne høre andet end vor hylen og tro, at nogle børn var ved at blive myrdet.

«Har I nogen forslag?»

Vi tudede trøstigt videre. Han var et rigtigt røvhul.

En foreslog, at vi kunne komme og samle papir en dag.

«Næh!» sagde han, «jeg må hellere få jeres navne og adresser og så følger jeg jer hjem og fortæller jeres forældre, hvad det er for skarnsunger, de har».

«Hvad med at samle papir og flasker?»

Her blev tinget og tilbuddet blev sat op. «I to dage?»

«Jeg kunne jo også gå over på jeres skole og fortælle om jer».

Det var slet ikke smart, for det ville betyde, at skolen ville tage fat i vore forældre.

«Jamen, har De slet ikke et eller andet, vi kan gøre for Dem?»

«Næh! Nu har jeg det», sagde han og grinede.

«Se her, I kan drikke et glas amerikansk olie;

så snakker vi ikke mere om det».

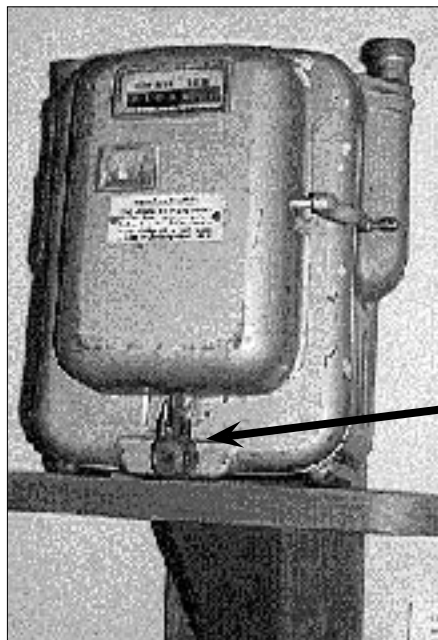
Det var i orden.

Han hældte gavmildt op i et stort ølglas; vi masede ikke på for at komme først, det er meget at få ned; en af de første måtte ud at brække sig to gange, hver gang fulgte køteren ham. Ind igen og fortsætte.

Vi kom da ud af det, men næste dag var slem.

Det blev en ustandseligt renden på lokum; man spurgte to tre gange i timen, hr. lærer, hr. lærer, må jeg gå i gården, men man gav sig end ikke tid til at vente på svar; styrtede bare af sted.

Det gav nogle slemme skideboller i dagens løb, for lærerne troede, det var et nyt nummer.

Gasmåler til 25 ører. Den fortæller lidt om nøden. Under den tyske besættelse blev rollerne byttet om, på grund af den skrappe rationering af gas, kom husmødrene rendende hos dem, der havde en automat, der var uden for kontrol.

Havde man 25 ører, havde man også gas.

Læg mærke til hængelåsen.

Juletræsballer med banko og andespil

Ved foreningsballerne op under jul var der ofte andespil og far var næsten altid heldig, så i nogle uger kunne vi leve af andesteg hele ugen. I julemånederne var han ude at spille op til tre gange om ugen og som mor sagde med et grin, det giver smør på brødet og ænder på bordet. Til sidst kunne vi godt blive lidt trætte og brokkede os.

Far spurgte en dag: *«Else, hvorfor prøver du ikke at bytte en and med noget andet mad»?*

«Det er dog noget af det dumme, jeg har hørt længe», svarede hun, «bytte? Hvem skal jeg bytte med? Det kræver, at de har noget at bytte med. Er du klar over, at mange af vore naboer går sultne i seng hver dag? Er du klar over, at jeg har et rend, hvor de tigger 25 ører til gasautomaten, så de kan få varm mad»?

I fattigkvartererne rendte kontrollører fra el og gasværker rundt i tide og utide for at lukke op og i for gas og el, når regninger ikke blev betalt. Enden på komedien blev gerne, når regninger forblev ubetalte, at folk fik en 25 ørers gasautomat.

Mor havde i nogen tid gjort rent hos nogle rige mennesker og vasket deres storvask. Når hun havde en sådan tjans, blev jeg som regel hevet ud af dynerne samtidig med far, lidt over kl. 6 morgen, for jeg skulle fyre op under grukedlen.

En storvask dengang var en kompliceret affære, tøjet skulle sorteres og lægges i blød dagen før, for så endelig at blive kogt i flere timer.

I grukedlen fyrede vi med kul, det kunne let svine, og kullene kunne blive våde. Efter skoletid skulle jeg møde igen, som regel kunne jeg redde mig en gang mad. Mor sagde ofte:

«Du spiser ikke, du æder som en tærsker».

Men jeg måtte slæbe vasketøj på loftet, det var drøjt, helt op til femte sal ad en snoet køkkentrappe. Hun havde også reddet sig nogle flere trapper at vaske, så summa summarum fik fars manglende arbejde mindre, og mindre betydning, hvilket sårede hans stolthed og ikke mindst hans forfængelighed.

Svangerskabsforebyggelse

Var Danmark et uland lige til 1940?

Ikke et ord om prævention og præventive midler, der skulle gå årtier før dette tabu blev ophævet. Tilladelse til at foretage abort blev kun givet i tilfælde af, at den svangre kvindes liv og helbred var i fare, eller at hun indenfor de første tre måneder af graviditeten havde haft børnesygdommen røde hunde.

I mit mangeårige arbejde med handicappede har jeg kun truffet et tilfælde af denne art. Moderen havde trodset lægernes råd og barnet var så handicappet, at jeg ikke kunne se nogen mulighed for at hjælpe det. Moderens frustration eller dårlige samvittighed gav sig udslag i et forspildt ægteskab og urimelige krav til vort samfund og medarbejderne på institutionen om at udrette mirakler.

Mødrehjælpen blev oprettet i midten af 1930. erne og sundhedsplejersker bistået af læger tilså gravide kvinder og vejledte senere mødre i svangerskabspleje, spædbørnspleje og førte regelmæssige kontrol og vaccination mod de mest udbredte børnesygdomme – mæslinger – difteritis og senere mod polio – børnelammelse.

Helbredsundersøgelser blev tilbudt både barn og moder. I en årrække fik alle nyfødte øjnene dryppet med lavisvand umiddelbart efter fødslen. Formålet var at forhindre smitte fra mødre med kønssygdomme. Smitte kunne medføre, at barnet mistede synet.

En problematik vi i især har i ulande i dag i forbindelse med Aids og HIV. Da alle danske børn nu tilbydes en række forskellige vacciner er flere sygdomme udryddet og en saga blot.

Folkesundhed

Antallet af læger forbedredes fra én læge for hver 3.000 indbyggere i 1870 til én for hver 1.600 i 1910.

I 1880 var der 1.900 sengepladser på landets «sygehuse», dette var vokset til ca. 12.000 i 1914.

De første børneplejestationer lå i menighedshuse. Sundhedsplejerskerne var diakonisser – en slags nonner.

Kontrol under svangerskabet, spædbørnspleje med fast tilsyn af sundhedsplejersker var et væsentligt bidrag til at sænke børnedødeligheden, øge folkesundheden og hæve den gennemsnitlige levealder.

Polio – børnelammelse – livstruende

invaliderende sygdom – en vaccines velsignelse

Nutidens unge kender sandsynligvis ikke til polio – børnelammelse, derfor bringer jeg uddrag fra mit ulønnede arbejde med handicappede i Bangladesh i 1985. Billeder af Salem og fortæller kort om hans skæbne. Drengen var næsten total lam – af polio.

Hans dag på skolen startede med, at jeg masserede og prøvede at rette de krogede lemmer ud. Gav Salems forvredne lemmer smerter? Jeg prøvede at massere og rette dem til mere normale stillinger. Kokosolie varmet lidt op var billigste hjælpemiddel.

Svaret fandt vi i Salems øjne:

Udtrykte han glæde – behag i behandlingen?

Da jeg var på Herrens mark, pga. manglende kvalifikationer fik jeg gravet en fysioterapeut op af jorden. Hun rejste 600 km. frem og tilbage, men da vi af Salems øjne kunne se, at hendes behandling smertede ham, og da den forekom os umiddelbart ret så brutal, droppede vi hendes anvisninger.

At få mad og drikke i drengen var et af vore helt store problemer.

Vi skulle undgå luftrøret, for ikke at kvæle ham, synke kunne han ikke. En suttekop tog det en måned at fremskaffe. En kørestol endnu længere tid.

Under behandlingen på skolen fik han sprogstimulation.

Denne bestod i, at jeg havde tegnet primitive tændstikfigurer på skilte og stillede spørgsmål ved at mime og spille fransk klovn:

«Har du det godt? Eller, har du ondt? Hvor? Skal du på potten (et pedallokum). Er du tørstig?»

Salem svarede ja – nej – ved at se henholdsvis til højre for ja – til venstre for nej? Så han ligefrem – var han i tvivl. En dag svømmede hans øjne underligt rundt. Drengen var epileptiker. Nyt for mig var hans anfald, da der på grund af lammelserne ikke var synlige kramper. Med besvær fik vi fat i en læge. Der var en læge pr. 10.000 indbyggere og han ordinerede en medicin. På stedets apotek, et skur, rodede man længe rundt i blikdåser og fremviste til sidst stolt nogle piller. Mistroisk fodrede jeg skolens kokkepige, brugte kynisk hende som forsøgkanin, hun var ugift og kasteløs, derfor den absolut billigste i forsamlingen.

Da hun stadig var i live to dage senere, afprøvede jeg selv pillerne. Vi havde forældremøder eller møde i the committee (skolens bestyrelse) en gang ugentlig. Tilbagevendende i forældrenes debatter var:

«Hvad kan vi gøre i et oplysningsarbejde for at mindske forekomsten af handicappede børn?»

En dag spørger Salems moder, som var en ualmindelig gæv kvinde, og som man skulle behandle med varsomhed, da hun havde sine meningers mod: «*Kan man lave små ekstemporalspil i lighed med dem, du laver med børnene*?»

Vi arbejdede intenst med tanken og i samarbejde med Folkekirkenes Nødhjælp opførtes små sketch selv i ret øde områder.

Ingen kunne være i tvivl om budskabet, tolke og ordbøger var unødvendige.

Budskabet blev: «No condom, no love».

Første scene var en familie med tre børn og en kæmpeskål med herlig ris. Alle guffede i sig, ræbede højlydt af vellyst og slog mave.

Anden scene: En familie med otte – ni børn (lånt gods) og en uanselig klat ris. Man nippede til den sparsomme kost og børnene tiggede for at få mere. Herefter kom så et kort foredrag om befolkningstilvæksten og dens følger.

Tredje scene: Et ægtepar, laset og lurvet klædt, med tjavset hår og strimer af snavs. Han havde munden fyldt med betel og det røde spyt drev ned over mundvigene. (Betel er et rusmiddel. Grønne, friske blade, tygges og frembringer et rødt spyt, som gavmildt anbringes på gader og stræder. Midlet skulle styrke potensen, siger man, jeg har ikke efterprøvet påstanden). Kvinden havde fået en pude på maven, ingen tvivl?

Hun var højgravid. Et barn på armen og et andet i den ledige hånd. I gåsegang kom nu deres børn i trip - trap træskoaldre. Ægteparrets produktionskapacitet var man ikke i tvil om – et barn pr. år.

Manden gjorde nu nogle meget kraftige tilnærmelser, han ville i seng med sin kone.

Hun rodede rundt i hans skjortelomme, men den var tom.

Han blev afvist.

Budskabet var: *No condom, no love*».

Fjerde scene: Et ung par, nydeligt klædt, hun bærer et rigtigt nuttet barn på armen. Han gør tilnærmelser, hun leder i skjortelommen og tager en lille pakke frem. Hvad kan det dog være?

Samtidigt er tilsvarende små pakker delt ud til alle, hvorefter børnene med stor fornøjelse puster kondomer op og leger med dem, som man leger med balloner.

Med et par unge mænd var det aftalt, at de skulle rulle kondomer på tommelfingrene og agere. Kondomernes egentlige anvendelsesmuligheder var nu åbenbaret.

Kondomerne var en del af den gave, vi havde fået fra den danske ambassade i Dakha.

Resten af pengene blev brugt til start af en aftenskole med umiskendeligt islæt af den danske Aftenskolelov. Når jeg her i kongeriget hører argumenter i den ofte meget usaglige debat om svangerskabsforebyggelse, at fremmede kulturers kvinder ikke ønsker prævention, tænker jeg på disse aftener med den stjernefyldte tropehimmel over os og de mange, der i skæret af petroleumslamper lyttede.

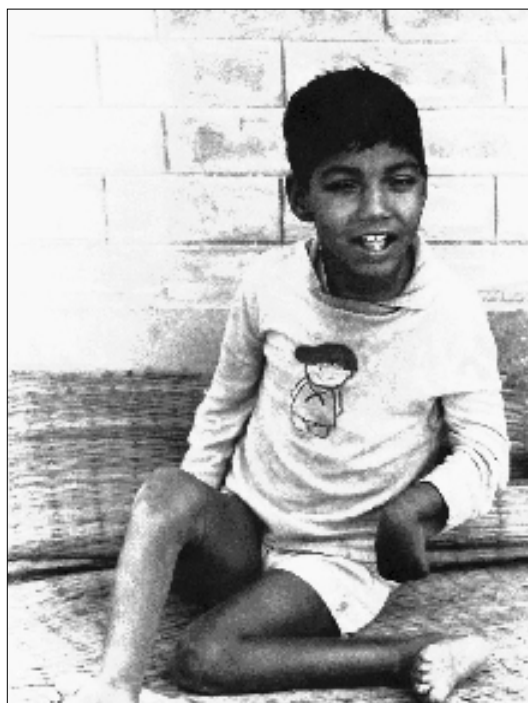
Ingen af disse kvinder var i tvivl om deres rolle som sexobjekter og fødemaskiner, og at denne påtvungne rolle var et af flere undertrykkende elementer i diskrimination af kvinder.

Salem blev en glad dreng, trods sin hjælpeløse situation. Svaret er simpelt. Han kom ud blandt andre. Her var nogen som tog sig af ham.

Da vi fik fat i en kørestol kunne vi med remme og puder anbringe ham, så smerter ved f. eksempel at sidde dagen lang som på billedet blev begrænset.

Eneste bevægelse Salem havde var et lille vrik med højre fods tæer, men nok til at spille «fodbold». Hans gode humør var en følge af hans veludviklede humoristiske sans, han elskede, at vi klovne.

Et tilbud til et medmenneske – trods alt – mere end ingenting.

Tilbage i vor andedam – Skolebespisning

blev indført da arbejdsløsheden var værst. Flere skoler tilbød et varmt måltid om dagen og i særlige tilfælde endog en madpakke. Omkring 30 % af alle børn i større byer spiste i 1939 – 40 på skolerne. Nogle børn blev hånet som værende fattigrøve, men maden var god, sund og nærende, næsten altid med frugt som ”dessert.”

Jeg spiste min mad med god appetit. Skolebadning foregik en gang om måneden under kyndigt opsyn af skolebetjenten, enkelte uheldige kammerater, som havde revet sig for meget i håret, blev halet ud og kæmmet af en sundhedsplejerske for lus, i særlige tilfælde blev de kronraget.

Derudover var der uddeling af træsko og tøj.

Denne uddeling var i København gerne på privat basis, overvejende organiseret af Børnenes Kontor. Jeg havde to klassekammerater, der kom strålende lykkelige fordi de havde fået nyt tøj for dagen efter at møde op i de sædvanlige slidte klude.

Vi spurgte ikke, deres bedrøvede øjne bekræftede kun vor viden om familien. Både moderen og faderen var håbløse drankere – alkoholikere. Børnenes tøj var solgt for en håndfuld bajere eller en tur på værtshus.

Gymnastik og idræt vandt frem baseret på nærmest militaristiske – nazistiske teorier. Udsæt det menneskelige legeme for belastende påvirkninger: Det vil da blive hærdet.

Oversat til almindeligt dansk, betød det:

Ud i kulden kammerat, ud i bar røv og chemise, du vil blive hærdet og vil aldrig blive snottet.

Vinterdage marcherede vi rundt i uopvarmede gymnastiksale med nøgen overkrop og bare tæer som bedre rekrutter. Niels Bukh, Ollerup Højskole blev berømt og kendt verden over for sin gymnastik, som havde tilhængere, men også arge modstandere.

Han er senere blevet beskyldt for at have sværmet for de nazistiske idealer. Krogede og sammengroede bønderkarle, som havde været igennem hans gymnastik- og helseprogrammer, havde fået ændret deres muskelmasse på en sådan måde, at når karlen senere skulle tage fat i møgbøren i stalden, faldt han hulkende sammen.

Men berømt var Niels Bukh.

Skole – idealer – virkelighed

Folkeskolens mål, midler og metoder blev hidsigt diskuteret og drøftet, men påvirkninger og brydninger fra den store verden satte også sit præg. Hvad ville man? Reformisterne dvs. venstrefløjen med socialdemokratiet, som det mest magtfulde og som det parti, der bedst kunne formulere sig gjaldt: udtrykt ultrakort:

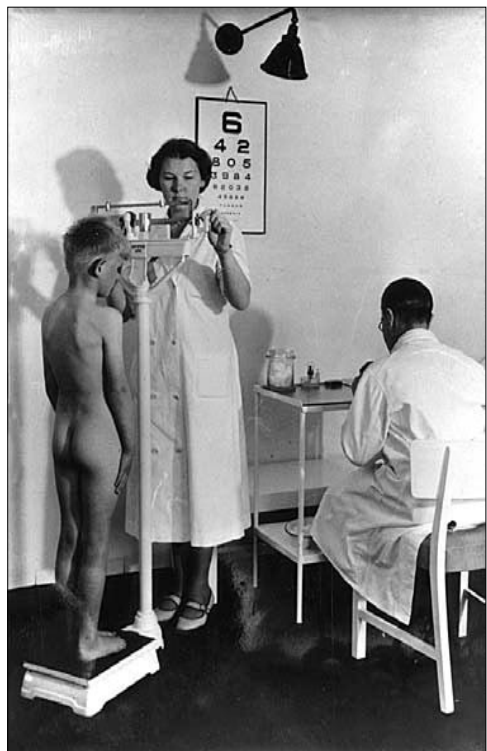
1. En større del af befolkningen i by og på land skulle have mulighed for uddannelse.
2. Uddannelsen skulle ikke kun sigte mod færdighedsindlæring, men i højere grad være opdragende, hvilket blev formuleret i meget lange og meget smukke hensigtserklæringer.
3. Skolen skulle bidrage til en forbedring af folkesundheden. Allerede i 1932 bliver ny lov om læreruddannelse vedtaget. Den bliver nu fire-årig og med væsentlige ændringer. Eksempelvis fokuseres nu også på håndens arbejde i form af sløjd- skolekøkken og håndgerning. Ånden og håndens betydning søgtes ligestillet. Undervisningsmaterialer (bøger) skulle være gratis. Arbejderbørns adgang til de højere uddannelser (studentereksamen) skulle forbedres. I Folkeskoleloven af 1937 forsøger man at øge elevernes adgang til mellem- og realskolerne og dermed gymnasierne ved at tillade mindre skoler at slutte sig sammen i centralskoler. Krisen og senere besættelsen bevirkede, at loven først var opfyldt sidst i 1950. erne.

Ud fra min egen skolegang må jeg konkludere, at da jeg sluttede skolen i 1942, var målet om at give elever demokratiske opfattelser og holdninger endnu ikke tilnærmelsesvis nået.

Man vedtog en skolelægeordning, og at alle skoler skulle have gymnastiksale og idrætsbaner med tilhørende baderum. Denne ordnings effektivitet og betydning har jeg en vis tvivl om for igennem ti års skolegang var jeg til en få minutters undersøgelse én gang og den mindede mere om en undersøgelse af værnepligtige på session. Skolepsykologiske kontorer oprettedes og den foretagne frasortering af svagtbegavede (og ordblinde) resulterede i en forøgelse af hjælpeskolerne.

Et månedligt varmt bad blev indført og ligeledes et tvungent, koldt brusebad efter gymnastiktimerne. Offentlige ansatte, lærere mm. var ifølge lov pligtige til at indberette svagtbegavede (åndssvage). Dette sker nogenlunde i takt med oprettelse af anstalter for åndssvage.

Disse blev oprettet af private, men drevet for statsmidler.

Skolelæge og skoletandpleje havde nogen virkning, men da man i høj grad baserede sig mere på skrivebordsarbejde, og ikke så meget på det praktiske arbejde i marken med børnene, var virkningerne på lang sigt overskuelige. En sundhedsplejerske skulle f. eks. sørge for aflusning og praktisk hjælp til syge børn. Jeg tør ikke sværge på, om det er rigtigt, men jeg mener at kunne huske, at en stor myndig madam i uniform dukkede op i klassen, hvorefter vi stillede op på rad og række for at nedsvælge levertran og eller hybensaft, alt leveret fra samme ske. Drengens respekt for autoriteterne er typisk, han står nøgen i stram retstilling.

Tuberkulose

Tuberkulosestationer og sanatorier blev oprettet og alle børn og voksne blev røntgenfotograferet og mange blev calmettevaccineret. Under og efter besættelsen intensiveredes bekæmpelsen af tuberkulose ved oprettelse af tuberkulosestationer og mobile røntgenenheder, som tilbød calmettevaccination.

Resultatet udeblev ikke – i løbet af to generationer var tuberkulosen nedkæmpet, for først at dukke op nu igen i de seneste år, forbundet med danskeres rejseaktiviteter og indvandringen.

Sanatorier var bygget før krigen, og da sygdommen i det store og hele var bekæmpet i slutningen af 1950. erne overgik disse til Åndssvageforsorg og senere til flygtningehjælpen.

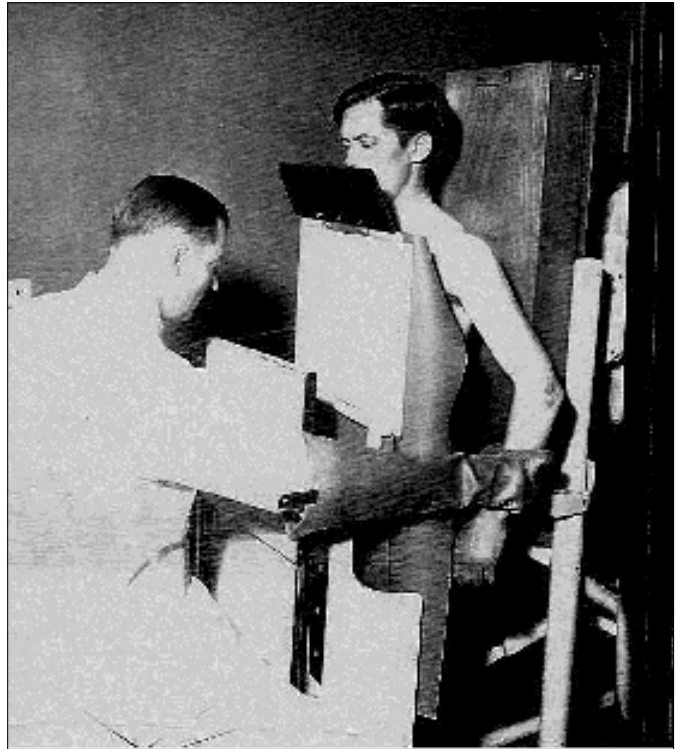
Min oplevelse af skoletandlægen

En eller to gange om året, marcherede hele klassen to og to på række til en anden skole, som havde en meget stor tandlægeklinik. Når man kom indenfor i klinikken var der mange båse med tandlægestole, jeg tror, der var 12 «torturkamre».

Alt personale var i hvidt hospitalstøj.

TB undersøgelserne blev foretaget systematisk, hvor mennesker færdedes. En måske upåagtet bivirkning af undersøgelserne på fabrikkerne var konstatering af en lang række lungelidelser, som man kunne påvise havde sammenhæng med virksomhedens indretning og produktionsmetoder.

Den indhøstede viden blev fulgt op med påbud til virksomhederne om at indføre miljøbeskyttelse af forskellig art, f. eks. udsugningsanlæg.

Mellem os drenge gik snakken i dagene forud, og der var ingen grænser for de rædselsberetninger, der blev disket op med.

Stemningen på dagen var på nulpunktet, vi havde jo alle meget dårlige tænder. Kosten jeg fik hjemme, bestod i mange år af sukker- og fedtemadder med salt. Den tog absolut ikke hensyn til et sundt tandsæt.

Jeg var 12 måske 13 år før jeg fik en tandbørste og en forklaring på, hvorfor og hvordan, den skulle anvendes.

I timevis sad vi i venteværelset; musestille; vi var så bange, at det trodser enhver beskrivelse. Især var vi bange for at skulle få tænder trukket ud (bedøvelse var dyr og ikke for arbejderbørn).

Beretninger om børn, der var kommet vaskende med blodet sprøjtede ud af munden, havde vi fantasi nok til at se lyslevende for os. Éen for én blev vi kaldt ind, nogle modsatte sig det, nægtede at gå ind, men læreren, det venlige menneske, hjalp tjenstivrigt de kæmpestore skuder, der gjorde det ud for klinikassistenter. Der blev hanket op i den hylende og skrigende unge, ubarmhjertigt blev han slæbt ind og kastet op i stolen. Her sprællede de, som ål i mudderet; men de «barmhjertige» sjæle holdt godt fast i uhyret.

Alle måtte give op overfor overmagten.

Jeg gik selv. Nr. 6, var min tandlægestol.

Ængsteligt skævede man op til den store, rødhårede dame, der gav sig ud for at være tandlæge. Jeg så ind i et par iskolde, øjne, der ikke på nogen måde viste medfølelse. Det var som at se ind i en dybfryser.

Hun borede; gav man den mindste lyd fra sig, fik boret en ekstra omgang, ned, hvor det gjorde mest ondt, medens hun samtidigt hoverende sagde:

«Nåh, han er pioøset.»

På den måde lærte man at bide selv de værste smerter i sig.